

XXVI Интернационални научни скуп
Стратегијски менаџмент и системи подршке одлучивању у
стратегијском менаџменту

21. мај 2021, Суботица, Република Србија

Маја Стругар Јелача

Универзитет у Новом Саду, Економски
факултет у Суботици,
Суботица, Србија
maja.strugar.jelaca@ef.uns.ac.rs

Радмила Бјекић

Универзитет у Новом Саду, Економски
факултет у Суботици,
Суботица, Србија
radmila.bjekic@ef.uns.ac.rs

Слободан Марић

Универзитет у Новом Саду, Економски
факултет у Суботици,
Суботица, Србија
slobodan.maric@ef.uns.ac.rs

ФАКТОРИ ОД УТИЦАЈА НА НАМЕРЕ ТУРИСТА У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19

Апстракт:

Пандемија КОВИД-19 узрочник је кризе која је погодила цео свет. Највеће негативне ефекте осетиле су организације које послују у сфери туризма. Новонастале промена преференција туриста утичу на формирање потпуно нових уверења и обрасца понашања туриста широм света.

Циљ рада је утврђивање промена у обрасцу понашања резидената на територији АП Војводине из угла коришћења туристичких услуга. У оквиру рада анкетирано је 50 резидената АП Војводине. Анализирана је намера о коришћењу туристичких услуга, у зависности од психолошког утицаја, економског утицаја, настале рецесије, ризика путовања, ризика туристичке дестинације, насталих услед појаве вируса КОВИД-19. За спровођење поменуте анализе коришћен је упитник аутора Pappas N., који се састоји од 37 изјава. Применом корелационе анализе утврдиле су се везе између поменутих утицаја и ризика, са једне стране, и намере резидената да донесу одлуку о туристичком путовању у 2021. години, са друге стране.

Услед евидентне измене намера резидената из угла коришћења туристичких услуга, више него икад постоји потреба за редефинисањем постојеће стратегије пословања предузећа у оквиру туристичког сектора. Намеће се потреба за изналажењем нових начина за организовање сигурног вида туризма. Виртуални туризам као један од таквих начина добија на значају поготово под утицајем социјалног дистанцирања и једини на потпуно безбедан начин омогућава трансфер културе и навика становништва туристичких дестинација.

Кључне речи: КОВИД-19, намере туриста, психолошки утицај, економски утицај, ризик путовања, виртуални туризам

FACTORS THAT AFFECTS TOURIST INTENTIONS IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract:

The COVID-19 pandemic caused the crisis around the world. The biggest negative effects were felt by organizations operating in the field of tourism. New changes in tourist preferences affect the creation of completely new beliefs and patterns of tourist behavior around the world.

The aim of this paper is to determine the changes in the pattern of behavior of residents in the territory of AP Vojvodina from the point of view of using tourist services. Within the work, 50 residents of AP Vojvodina were interviewed. The intention to use tourist services was analyzed, depending on the psychological impact, economic impact, recession, travel risk, tourist destination risk, caused by the appearance of the COVID-19 pandemic. A questionnaire by Pappas N., consisting of 37 statements, was used to conduct the mentioned analysis. By applying the correlation analysis, the connections between the mentioned impacts and risks were determined, on the one hand, and the intention of the residents to make a decision on a tourist trip during 2021, on the other hand.

Due to the evident change in the intentions of residents from the point of view of using tourist services, there is more than ever a need to redefine the existing business strategy of the company within the tourism sector. There is a need to find new ways to organize a safe form of tourism. Virtual tourism as one of such ways has gained in importance especially under the influence of social distancing and is the only one who could allow the transfer of culture and habits of the population of tourist destinations in the safe way.

Key words: COVID-19, tourist intentions, psychological impact, economic impact, travel risk, virtual tourism

УВОД

Током последњих година многе туристичке дестинације су се суочиле са неком врстом кризе, од оних изазваних природом до несрећа које је проузроковао човек. Међутим, те кризе су биле локализоване, а криза са којом се сада цео свет суочава је глобалног карактера и нема своје границе, што је чини веома специфичном. Новонастала ситуација значајно је утицала на промене у понашању туриста, у њиховим намерама и на процес одлучивања о путовањима.

Циљ рада је утврђивање промена у обрасцу понашања резидената на територији АП Војводине из угла коришћења туристичких услуга. Предмет рада је анализа намера туриста и фактора који на те намере утичу у условима пандемије. За потребе истраживања биће коришћен је упитник аутора Pappas (2021), а узорак је чинило 50 испитаника са територије АП Војводине. Анализа података и тестирање постављених хипотеза вршена је применом корелационе анализе у програму SPSS 25.0.

Рад се састоји из 3 дела. У првом делу аутори су објаснили карактеристике пандемије КОВИД-19 и туристичког сектора, са посебним нагласком на намере туриста и факторе од утицаја на намере туриста у условима пандемије. У другом делу рада детаљној је објашњена методологија истраживања, а у трећем делу представљени су резултати истраживања и дискусија. На крају су изведена закључна разматрања у ком су аутори приказали и сценарија опоравка туристичког сектора након пандемије КОВИД-19.

1. ПАНДЕМИЈА КОВИД-19 И ТУРИСТИЧКИ СЕКТОР

Пандемија КОВИД-19 је довела до дугорочних структуралних промена у оквиру туристичког сектора (Sigala, 2020). Утицај пандемије на туристички сектор је веома негативан. У прилог претходно поменутог наводе се процене да ће се интернационална путовања смањити за 58% до 78% (UNWTO, 2020) у зависности како ће и колико брз сам опоравак бити.

Глобална туристичка индустрија суочава се са вишеструким изазовом како на страни туристичке тражње, тако и на страни понуде (губици посла, пословање са губитком, ликвидација предузећа и сл.). Опстанак организација које послују у туристичком сектору је врло угрожен, те је потребно дефинисати јасне приоритете и кључне смернице како би се што пре омогућио опоравак туристичког сектора. Кључни приоритети огледају се кроз: враћање самопоздања путника, подршка туристичким предузећима да се прилагоде и преживе, промовисање домаћег туризма и подршка сигурном повратку међународног туризма, пружање јасних информација путницима и предузећима и ограничавање неизвесности, развијање мера одговора за одржавање капацитета у сектору и решавање празнина у подршци, Јачање сарадње унутар и између земаља, изградња отпорнијег, одрживог туризма (OECD, 2020).

1.1. Намере туриста у условима пандемије

Намере туриста могу се дефинисати као жеље туриста везане за путовања. Информације о намерама туриста су веома битне за актере на страни туристичке понуде. Резултати неких од истраживања о намерама туриста током пандемије КОВИД-19 биће приказани у табели бр. 1, што ће нам указати на то како су специфични услови пандемије утицале на намере студената током 2020. године и како ће утицати у будућности.

Табела 1: Преглед неких од досадашњих истраживања о утицају пандемије Ковид-19 на намере туриста

Рад	Циљ и узорак	Резултати истраживања
Couto, G., Castanho, R. A., Pimentel, P., Carvalho, C., Sousa, A., & Santos, C. (2020). The Impacts of COVID-19 Crisis over the Tourism Expectations of the Azores Archipelago Residents. <i>Sustainability</i> , 12(18), 7612	Испитати како је пандемија вирусом КОВИД-19 утицала на туристичке намере испитаника у 2020. години. 704 испитаника (Азорска острва)	- 40,5% испитаника је одустало од планираног путовања; - 37,8% испитаника је одустало од путовања у иностранство; - 84,2% ће одмор да проведу у региону, да неће даље путовати; - 42,3% је спремно да плате више за сигурнији одмор, док 41,4% разматра ту могућност.
Chebli, A., & Said, F. B. (2020) The	Истражити утицај пандемије КОВИД-19	- 51,62% испитаника за своје путовање

<p>Impact of COVID-19 on Tourist Consumption Behaviour: A Perspective Article. <i>Journal of Tourism Management Research</i>, 7(2), 196-207.</p>	<p>на понашање туриста и њихове намере. 308 испитаника</p>	<p>да бира мање познату дестинацију; - 61,04% узорка је сагласан да треба привремено обуставити групна путовања; - 68,18% испитаника се изјаснило да ће, с обзиром на ризик који са собом носи пандемија, приликом планирања наредног путовања посебну пажњу обратити на путно осигурање.</p>
<p>Kourgiantakis, M., Apostolakis, A., & Dimou, I. (2021). COVID-19 and holiday intentions: the case of Crete, Greece. <i>Anatolia</i>, 32(1), 148-151.</p>	<p>Испитати у ком је степену пандемија КОВИД-19 утицала на намере туриста током 2020. године. 1281 испитаника (Крит, Грчка)</p>	<p>- 80% испитаника намерава да путује у оквиру граница Грчке, а половина њих изражава преференције према дестинацијама близу места пребивалишта; - 38,6% испитаника преферира приватан смештај у односу на хотеле, а они који преферирају хотеле бираће оне са 4 или 5* (сигурност и виши хигијенски стандарди); - 58,7% испитаника је тврдила да ако би путовали у иностранство током следеће године радије би се определили за земље са малим бројем случајева КОВИД-19.</p>
<p>Wachyuni, S. S., & Kusumaningrum, D. A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic: How are the Future Tourist Behavior?. <i>Journal of Education, Society and Behavioural Science</i>, 67-76.</p>	<p>Истраживање туристичких намера након завршетка пандемије. 128 (Индонезија)</p>	<p>- 66% испитаника ће радије бирати вид еко туризма у односу на урабани, верски или културни туризам; - 56% испитаника је као жељено трајање путовања од 1 до 4 дана, док ће 33% испитаника у будућности преферирати путовања од 4-7 дана; - испитаници су истакли да ће за одабир дестинације за путовање кључни аспект бити сигурност (73%); - 66% испитаника ће у будућности бирати дестинације које су имале мањи број ковид позитивних случајева.</p>

Извор: приказ аутора

На основу резултата представљених у табели бр. 1, може се закључити да пандемија КОВИД-19 има утицај на намере туриста. Током 2020. године велики број туриста је одустао од путовања, посебно када је реч о путовањима у иностранство и туристи су у великој мери бирали дестинације које су близу њиховог места пребивалишта. За оне туристе који су ипак одлучили да путују у иностранство, карактеристично је то да су бирали дестинације које су имале забележен мањи број ковид позитивних случајева, на основу чега се може закључити да им је фактор сигурности био један од пресудних приликом одабира дестинације за одмор током пандемије КОВИД-19. У прилог наведеном иде и чињеница да туристи већ сада преферирају приватни смештај у односу на хотеле, док они туристи који донесу одлуку да одседну у хотел, бираће хотеле виоске категоризације, првенствено због хигијене и сигурности. Промене у намерама туриста се примећују и у погледу трајања одмора, али и у погледу облика туризма, те ће еко туризам бити чест избор туриста. 1.2

1.2 Фактори од утицаја на намере туриста у условима пандемије

Психолошки утицаја пандемије Ковид-19 је евидентан, и то његов директан утицај на раст стреса и депресије (Atalan, 2020), као и бес и збуњеност код становништва (Brooks et al., 2020). Овакав психолошки утицај је проузрокован брзим ширењем вируса, све веће стопе оболелих и пораста броја умрлих. На дан 16 април 2021. године забележено је 139.768.352 случаја заразе коронавирусом глобално гледано, при чему је број умрлих 3.001.658, док је број опорављених 118.806.620 становника широм света (https://www.worldometers.info/coronavirus/?ck_subscriber_id=498648990).

Такође и мере које је држава спровела у периоду пандемије је имала велики утицај на психологију становништва из перспективе пандемије, као на пример строге мере које су подразумевала ограничавање кретања, тотално затварање становништва старијег од 65 година, обустава рада школа, прелазак на онлајн режим рада од стране већине предузећа. Све ове мере које су подржавале социјално дистанцирање довеле су до веће депресије становништва са једне стране, и смањења емпатије према другима, са друге стране. Што су дуже трајале мере које подразумевају затварање, социјално дистанцирање и останак код куће то је већи утицај на анксиозност становништва (United Nations, 2020).

Економски утицај и рецесија у периоду пандемије проузроковане вирусом КОВИД-19 је проузроковала глобалну економску кризу. С обзиром да се прва појава заразе коронавирусом везује за подручје Кине, и да пандемија тамо најдуже траје треба узети у разматрање њихову економску ситуацију. Наиме, њихов индустријски аутпут је опао за више од 13,5 %, инвестиције у имовину за чак 25 %, инвестиције у инфраструктуру за 30 %, продаја за 20 % у прва два месеца 2020. године (Fernandes, 2020). Поред великог утицаја коронавируса на економску ситуацију у Кини, процењује се и да америчка економија неће остати непокођена, већ ће ући у речесију са негативним растом БДП-а за 1,7 % (Fernandes, 2020). Такође, посматрајући и земље Европе очекује се пад БДП-а од 3 до 4 % (Fernandes, 2020).

У ранијим истраживањима и пре пандемије КОВИД-19, препознат је економски утицај на намере туриста. На пример, утврђено је да путовања за време кризе утичу на понашање туриста (Kozak, Crotts, & Law, 2007), као и да стални туристи су више осетљиви на финансијску кризу него туристи који први пут доносе одлуку о путовању (Fuchs & Reichel's, 2011). Ако се посматрају истраживања спроведена на ову тему на подручју Европе, утврђено је да досадашње економске кризе нису утицале на промену туристичког понашања (Bronner & de Noog, 2014). С обзиром да су супротстављени емпиријски резултати у овој области неопходна су даља истраживања.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Ради анализе везе између различитих фактора од утицаја у условима пандемије Ковид-19 и намере туриста на територији АП Војводине коришћен је упитник развијен од стране аутора Pappas N. (2021, стр. 5).

Анкетирање је спроведено у периоду од јануара до марта 2021. године, на узорку од 50 испитаника са пребивалиштем на територији АП Војводине. Анкетирање је спроведено применом google упитника и послато на 50 имејл адреса. Након анализе, четрдесет упитника је исправно попуњено и може се користити за даљу анализу. Узорак истраживања чине резиденти на територији АП Војводине, при чему је 52,5 % испитаника доби од 36 до 50 година, 35 % од 18 до 35 година и 12,5 % са преко 50 година.

Упитник се састоји из 42 питања, која покривају демографске карактеристике као и фактора од утицаја у условима пандемије, као што су психолошки утицај пандемије, економски утицај, утицај пандемије на рецесију, ризик путовања, ризик Србије као туристичке дестинације, ризик гостопримства и намере туриста. Испитаници су одговарали применом Ликертове скале од 1 до 5, при чему је оцена 5 у потпуности се слажем, док је оцена 1 уопште се не слажем са изјавом.

Табела 2: Дескриптивна статистика

Варијабле истраживања и питања	Means	SD
ПСИХОЛОШКИ УТИЦАЈ КОВИДА-19		
1. Вирус КОВИД-19 је утицао на мој свакодневни живот.	4,42	,81296
2. Вирус КОВИД-19 је променио моје хигијенске навике.	3,00	1,41421
3. Пандемија КОВИД-19 ме је уплашила.	3,95	1,19722
4. Пандемија КОВИД-19 ми је повећала ниво анксиозности.	3,30	1,48842
5. Пандемија ЦОВИД-19 ме је натерала да преиспитам свој начин живота.	3,40	1,19400
ЕКОНОМСКИ УТИЦАЈ КОВИДА-19		
1. Пандемија КОВИД-19 је променила моје потрошачке навике.	3,42	1,25856
2. Пандемија КОВИД-19 је утицала на несигурност мог посла.	2,45	1,67867
3. Настала пандемија КОВИД-19 је значајно утицала на моје приходе.	2,40	1,56566
4. Пандемија КОВИД-19 ће значајно утицати на мој приход у 2021. години.	2,62	1,49679
5. Пандемија КОВИД-19 ће значајно утицати на моје приходе у будућности.	2,90	1,27702
РЕЦЕСИЈА И КОВИД 19		
1. Пандемија КОВИД-19 је продубила тренутну рецесију.	4,17	1,08338
2. Пандемија КОВИД-19 је више утицала на мене него економска криза.	2,95	1,31948
3. Пандемија КОВИД-19 је више утицала на моју куповну моћ него економска криза.	2,60	1,17233
4. Пандемија КОВИД-19 је више утицала на мој посао него економска криза.		
5. У комбинацији са тренутном рецесијом, пандемија КОВИД-19 ће негативно утицати на мој начин живота.	2,72	1,37724
6. У комбинацији са тренутном рецесијом, пандемија КОВИД-19 ће имати негативне последице на економију Србије.	3,55	1,29990
	4,62	,54006
РИЗИК ПУТОВАЊА		
1. Имам страх од путовања због вируса КОВИД-19.	3,65	1,31168
2. Верујем да масовна путовања нису безбедна у условима пандемије КОВИД-19.	2,25	,80861
3. Не бих путовао/ла авионом док траје пандемија КОВИД-19.		
4. Не бих путовао/ла бродом док траје пандемија КОВИД-19.	3,07	1,54235
5. Нерадо путујем возом и аутобусом због вируса КОВИД-19.	3,30	1,58842
	4,20	1,22370
РИЗИК ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ		
1. Србија је безбедна туристичка дестинација у условима пандемије КОВИД-19.	2,62	1,10215
2. У условима пандемије КОВИД-19 путовање у Србији је безбедније у односу на путовање у иностранство.	2,97	1,36790
3. КОВИД-19 ће значајно утицати на мој избор туристичке дестинације у 2021. години.	4,10	1,19400
4. КОВИД-19 ће значајно утицати на мој избор туристичке дестинације у наредним годинама.		
5. КОВИД-19 ће имати негативан утицај на квалитет туристичких услуга на одређеним туристичким дестинацијама.	3,72	1,37724
	4,12	,96576
РИЗИК КОРИШЋЕЊА УГОСТИТЕЉСКИХ УСЛУГА		
1. Плашим се да посећујем ресторане за време пандемије КОВИД-19.	3,15	1,42415
2. Плашим се да посећујем кафиће за време пандемије КОВИД-19.	3,25	1,37281
3. У условима пандемије КОВИД-19 бих радије сам/а припремао/ла оброке у смештају.	3,32	1,54235
4. Плашим се да одседнем у смештају који сам платила прошле године због погоршане ситуације са вирусом КОВИД-19.	2,72	1,39574
5. У условима пандемије КОВИД-19 радије бих током годишњег одмора остао/ла код куће.	2,82	1,43021
6. У условима пандемије КОВИД-19 радије бих током годишњег одмора одсео/ла у кући својих пријатеља/рођака него отпутовала негде.	3,32	1,38467
НАМЕРЕ ТУРИСТА		
1. Вирус КОВИД-19 ће у значајној мери утицати на моју одлуку о одласку на одмор у 2021. години.	3,72	1,41399
2. Вирус КОВИД-19 ће у значајној мери утицати на моју одлуку о одласку на одмор у наредним годинама.	3,17	1,27877
3. У условима пандемије КОВИД-19 више бих волео/ла да отпутујем негде у Србију него у иностранство.	2,67	1,38467
4. Пандемија проузрокована вирусом КОВИД-19 више је утицала на моју одлуку да отпутујем на одмор него настала рецесија.	3,52	1,06187
5. Желим да отпутујем на одмор током 2021. године.	4,55	,90441

Извор: Калкулација аутора на основу истраживачких варијабли и питања Pappas, 2021

На основу примењеног упитника дефинисане су следеће истраживачке хипотезе:

X1: Постоји статистички значајна позитивна релација између психолошког утицаја КОВИД-19 на туристичке намере резидената АП Војводине.

X2: Постоји статистички значајна позитивна веза између економског утицаја и рецесије проузроковане КОВИД-19, са једне стране и туристичких намера резидената АП Војводине, са друге стране.

X3: Постоји статистички значајна позитивна релација између туристичког ризика (ризик путовања, туристичке дестинације и угоститељства) проузрокованог пандемијом КОВИД-19 и туристичких намера резидената АП Војводине, са друге стране.

Поред постављених хипотеза која се односе на анализу релација између фактора од утицаја у условима пандемије и намера туриста, постављена су и допунска истраживачка питања како би се утврдила перцепција испитаника о безбедности најатрактивнијих туристичких дестинација за наше становништво, као што су Грчка, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска у доба пандемије Ковид-19.

Табела 3: Перцепција испитаника о безбедности туристичке дестинације у доба пандемије

Туристичка дестинација	Грчка		Црна Гора		Босна и Херцеговина		Хрватска	
	Број испит.	Фреквенција	Број испит.	Фреквенција	Број испи.	Фреквенција	Број испи	Фреквенција
Потпуно безбедна	-	-	-	-	-	-	1	2,5 %
Делимично безбедна	8	20 %	6	15 %	6	15 %	7	17,5 %
Ни безбедна ни небезбедна	15	37,5 %	12	30 %	12	30 %	12	30 %
Делимично небезбедна	12	30 %	12	30 %	13	32,5 %	14	35 %
Небезбедна	5	12,5 %	10	25 %	9	22,5 %	6	15 %
Укупно	40	100 %	40	100 %	40	100 %	40	100 %

Извор: аутори

У претходној табели може се уочити да већина испитаника сматра да ниједна од понуђених туристичких дестинација није потпуно безбедна за време пандемије, док је само један испитаник оценио Хрватску као потпуно безбедну. Испитаници су углавном оценили да је Грчка безбеднија туристичка дестинација у односу на Црну Гору, Босну и Херцеговину и Хрватску. Најмање безбедна туристичка дестинација према мишљењу испитаника је Црна Гора. Ако се узму у обзир одговори испитаника о безбедности Србије као туристичке дестинације и самим тим њихове намере да путују у оквиру своје земље, ниједан испитаник је није оценио као потпуно безбедну дестинацију, 30 % испитаника је оценило као делимично безбедну, 20 % испитаника је било неутрално по овом питању, 32,5 % испитаника је посматра као делимично небезбедну и 17,5 % испитаника као потпуно небезбедну туристичку дестинацију. Уколико се пореде одговори испитаника о безбедности поменутих туристичких дестинација, може се закључити да је Србија оцењена као безбеднија у односу на остале туристичке дестинације. Што може указати да ће се већина нашег становништва одредити за путовања у оквиру граница Р. Србије.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Ради анализе постављених хипотеза, односно утврђивања постојања или не постојања позитивне статистички значајне везе између фактора од утицаја у условима пандемије и намера туриста, коришћена је Спирманова корелација. Резултати корелационе анализе приказани су у табели бр. 3.

Табела 4: Корелација између фактора од утицаја у условима пандемије и намере туриста

Correlations Spearman's rho		ПУ	ЕУ	РЕЦ	РП	РТД	РГ	НАМ
ПУ	Coefficient Sig. (2-tailed)	1,000 .						
ЕУ	Coefficient Sig. (2-tailed)	,430** ,006	1,000 .					
РЕЦ	Coefficient Sig. (2-tailed)	,408** ,009	,779** ,000	1,000 .				
РП	Coefficient Sig. (2-tailed)	,666** ,000	,207 ,200	,083 ,612	1,000 .			
РТД	Coefficient Sig. (2-tailed)	,418** ,007	,270 ,092	,286 ,073	,449** ,004	1,000 .		
РГ	Coefficient Sig. (2-tailed)	,671** ,000	,306 ,055	,198 ,221	,816** ,000	,481** ,002	1,000 .	
НАМ	Coefficient Sig. (2-tailed)	,439** ,000	,232 ,150	,227 ,158	,559** ,000	,776** ,000	,507** ,001	1,000 .

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Извор: аутори

На основу спроведене корелационе анализе може се утврдити да је хипотеза, Х1 потврђена. Постоји статистички значајна корелација средње јачине између једног фактора од утицаја у условима пандемије КОВИД-19, а то је психолошки утицај ($\rho = ,439^{**}$; $\text{Sig} = ,000$) и намера туриста. Веза између поменутих фактора утврђена је и у истраживању спроведеном на ту тему на подручју Грчке у 2021. години (Pappas, 2021). Такође, и у истраживању испитаници су потврдили да осећају панику и забринутост под утицајем пандемије и да ће то утицати на њихову одлуку о даљем туристичком путовању (Wachyuni & Kusumaningrum, 2020). С обзиром да је пандемија имала велики психолошки утицај на индивидуе као и да њихова одлука о путовању у наредном периоду зависи од истог неопходно је да предузећа у оквиру туристичког сектора побољшају сигурност туриста из угла смањења вероватноће заражавања. Поред тога, неопходно је да понуде и добар здравственои систем који ће уколико дође до заражавања ефикасно спровести лечење како резидената тако и туриста. На тај начин психолошка сигурност потенцијалних туриста ће бити већа и њихова перцепција да је безбедно путовати у време пандемије.

Друга хипотеза, Х2, није потврђена јер не постоји статистички значајна веза између: економског утицаја КОВИДА-19 и намера туриста ($\rho = ,232$; $\text{Sig} = ,150$) и рецесије проузроковане КОВИДОМ-19 и намера туриста ($\rho = ,227$; $\text{Sig} = ,158$). Приликом анализе везе између поменутих параметара у досадашњим истраживањима постоје супростављена мишљења. Аутор Pappas (2021) је утврдио да постоји веза, док аутори Bronner & de Hoog, (2014) истичу да не постоји. С обзиром да је у оквиру овог рада истраживана намера туриста, резидената Р. Србије који већ дуже време осете ефекте економске кризе и пре настанка пандемије КОВИД-19 јасно је да није издвојена веза са смањењем туристичким кретањима.

Трећа хипотеза, Х3 је у потпуности потврђена јер сва три ризика проузрокована пандемијом имају статистички значајну корелацију са намерама туриста. Наиме, потврђена је статистички значајна веза јаке јачине између: ризика путовања и намера туриста ($\rho = ,559^{**}$; $\text{Sig} = ,000$); ризика туристичке дестинације и намера туриста ($\rho = ,776^{**}$; $\text{Sig} = ,000$); ризика гостопримства и намера туриста ($\rho = ,507^{**}$; $\text{Sig} = ,000$). До истих резултата је дошао и аутор Pappas (2021) приликом анализе туристичких намера резидената на подручју града Атине. У оквиру поменутог истраживања анализирана је веза поменутих ризика и намера туриста у зависности од старости испитаника. Утврђено је да особе старије доби, које спадају у групу изнад 50 година имају већу аверзију према путовањима него особе млађе од 50 година (Pappas, 2021).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Пандемија КОВИД–19 довела је до енормних промена у туристичкој тражњи, при чему су постављени нови обрасци понашања туриста. Светска туристичка организација је изнела податак да је први пут у историји 100% светских дестинација увело неки вид ограничења путовања (UNCTAD, 2020, стр. 6).

Неке од мера које су већ почеле да се спроведе како би психолошки ефекат на туристе и њихову перцепцију о сигурности путовања за време пандемије повећао, као што су на пример увођење зелених ковид пасоша за туристе који су вакцинисани, смањење стопе заузетости у угоститељским и хотелским капацитетима, повећање стандарда хигијене итд. Још није познато када се може очекивати опоравак туристичког сектора и отпочињање масовних путовања. Неке прелиминарне анализе указују да ће то бити крај 2021. године или 2022. године када би могло да дође до нормализације. Такође, у оквиру једног истраживања већина испитаника, чак 78% је истакла да ће се вратити поновним путовањима, 65% ће отпочети путовање до 6 месеци након пандемије, а 6% испитаника да ће сачекати годину дана да прође након пандемије и њиховог првог путовања (Wachyuni & Kusumaningrum, 2020). Такође, битно је приказати и песимистичније прогнозе, према којима се очекује да ће

међународном туризму бити потребно између 2,5 и 4 године да се врати на ниво из 2019. године. Предложена су три сценарија: опоравак средином 2023. године (сценарио 1), опоравак крајем 2023. године (сценарио 2) и опоравак крајем 2024. године (сценарио 3) (<https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>).

Аутори сматрају да ће бити потребно још много времена да се туристичка кретања врате на ниво пре пандемије, а разлог за то су првенствено оптерећење, страх и психолошке баријере туриста насталих у време пандемије КОВИД-19. Такође, према мишљењу аутора, у будућности ће туристичке намере и понашање туриста бити значајно различите у односу на период пре пандемије, што ће утицати и на велике промене у туристичкој понуди. Другачије преференције туриста, развој и популаризација нових облика туризма, израженија потреба за сигурношћу и сл. захтевају иновативни приступ, развој иновативних пословних модела, а посебну пажњу треба усмерити на креирање имиџа који ће указивати на безбедност и сигурност боравка на одређеној туристичкој дестинацији.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Atalan, A. (2020). Is the lockdown important to prevent the COVID-19 pandemic? Effects on psychology, environment and economy-perspective. *Annals of medicine and surgery*, 56, 38-42. <https://doi.org/10.1016/j.amsu.2020.06.010>
- Bronner, F., & de Hoog, R. (2014). Vacationers and the economic 'double dip' in Europe. *Tourism Management*, 40, 330–337. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.07.001>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *Lancet*, 395, 912–920.
- Chebli, A., & Said, F. B. (2020) The Impact of COVID-19 on Tourist Consumption Behaviour: A Perspective Article. *Journal of Tourism Management Research*, 7(2), 196-207. <https://doi.org/10.18488/journal.31.2020.72.196.207>
- Couto, G., Castanho, R. A., Pimentel, P., Carvalho, C., Sousa, Á., & Santos, C. (2020). The Impacts of COVID-19 Crisis over the Tourism Expectations of the Azores Archipelago Residents. *Sustainability*, 12(18), 7612. <https://doi.org/10.3390/su12187612>
- Fernandes, N. (2020). Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy. Available at SSRN 3557504.
- Ioannides, D. & Gyimóthy, S. (2020). The COVID-19 crisis as an opportunity for escaping the unsustainable global tourism path, *Tourism Geographies*, 22:3, 624-632, <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1763445>
- Kourgiantakis, M., Apostolakis, A., & Dimou, I. (2021). COVID-19 and holiday intentions: the case of Crete, Greece. *Anatolia*, 32(1), 148-151.
- Kozak, M., Crotts, J. C., & Law, R. (2007). The impact of the perception of risk on international travellers. *International Journal of Tourism Research*, 9(4), 233–242. <https://doi.org/10.1002/itr.607>
- OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19) (2020). *Rebuilding tourism for the future: COVID-19 policy responses and recovery*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/rebuilding-tourism-for-the-future-covid-19-policy-responses-and-recovery-bced9859/>
- Pappas, N. (2021). COVID19: Holiday intentions during a pandemic. *Tourism Management*, 84, 104287. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104287>
- Reported cases and deaths by country or territory. Retrived 16 April, 2020. from https://www.worldometers.info/coronavirus/?ck_subscriber_id=498648990
- Senbeto, D. L., & Hon, A. H. (2020). The impacts of social and economic crises on tourist behaviour and expenditure: an evolutionary approach. *Current Issues in Tourism*, 23(6), 740-755. <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1546674>
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of business research*, 117, 312-321. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.015>
- Terziyska, I., & Dogramadjieva, E. (2021, January). Should I stay or should I go? Global COVID-19 pandemic influence on travel intentions of Bulgarian residents. In *SHS Web of Confernces* (Vol. 92, No. 010, p. 2021). EDP Sciences.
- United Nations. (2020). *Policy brief: COVID-19 and the need for action on mental health*. Retrieved 16. April 2021. from https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_policy_brief-covid_and_mental_health_final.pdf
- Wachyuni, S. S., & Kusumaningrum, D. A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic: How are the Future Tourist Behavior? *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 67-76. [10.9734/jesbs/2020/v33i430219](https://doi.org/10.9734/jesbs/2020/v33i430219)
- Matiza, T. (2020). Post-COVID-19 crisis travel behaviour: towards mitigating the effects of perceived risk. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2020-0063>

World Tourism Organisation, A United Nations Specialized Agency – UNWTO (2020). Impact of assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism. Retrieved from: <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>